

Oponentský posudek disertační práce RNDr. Jana Řezníčka : Analýza učebního textu „Srovnávací anatomie obratlovců“

Předložená disertační práce RNDr. Jana Řezníčka představuje podle mého názoru velmi zdařilou kombinaci teorie a praxe vyučování biologických a částečně i geologických disciplin na vysokých a středních školách. Zamyslel jsem se nad tím, proč kandidát obhajoby zvolil jednak toto téma, jednak proč ho pojal ve spojení teorie a praxe a také proč se zabýval zdánlivě dvěma tak odlišnými typy výuky, jako je výuka na školách vysokých a na školách středních. Z předloženého textu to vyplynulo zcela jasně. Aktuální příprava učitelů pro střední, ale i pro základní (dodávám já), nemůže být, zejména v současných podmínkách různých tlaků, zbytečně a možná i záměrně volajících po zjednodušení výuky, vedena na vysokých školách připravujících učitele povrchním či zastaralým způsobem, jak se, bohům žel, mnohde dnes děje. Z textu vyplývá, že autor zná velmi dobře jak vysokoškolské učební texty, tak i učební texty pro střední školy. Je proto škoda, že se o nich ve své práci zmiňuje pouze okrajově. Přesto na ně navazuje svým výzkumem na středních i vysokých školách, který považuji za velmi náročný a dobře z jeho strany vedený a provedený.

Co ostatně vyplynulo z tohoto výzkumu. Kandidát obhajoby to jasně a přehledně formuloval ve svém textu na str. 55. Jde o to, že výuka obecné zoologie je na vysokých a tím i na středních školách dostačující (já bych řekl, že je přímo zanedbávána), neboť většina učitelů nemá potřebné znalosti k této výuce. Dále jde o to, že jsou hlavně na středních školách vyučovány poznatky staré řady desetiletí a že je přímo zanedbávána výuka vývojových souvislostí, které poskytuje moderní srovnávací anatomie. A tak zatím co v první polovině a na počátku let šedesátých minulého století (když jsme do školy chodili my) se stále vycházelo prakticky z Cuviérovské podstaty a nových poznatků bylo velmi málo, bouřlivých rozvoj moderní srovnávací anatomie obratlovců posledních třech desetiletí je dnešní výukou snad i programově pomíjen. To všechno ukázaly výsledky pečlivého výzkumu kandidáta. Nelze říci, že by se tyto výsledky nedaly předpokládat. Sám autor je zkušený středoškolský i vysokoškolský učitel, který zná dobře nejen látku, teorii a praxi výuky a studenty a tedy věděl, do čeho svým výzkumem jde. Výzkum byl nutný a publikován by měl otevřít oči těm, kteří rozhodují o budoucí výuce a její kvalitě. Metoda výzkumu, kterou zvolil, patří ke skutečně průkazným metodám a netřeba k tomu více dodávat. Výzkumný test rovněž ukázal, jak hluboce jsou opomíjena některá důležitá zoologická fakta, jež jsou mnohdy určující i pro ostatní vědy, společenské i historické vědy nevyjímaje (otázka testu č. 1 – str. 49).

Zamyslel jsem se i nad otázkami výzkumného testu. Jsou „šity na míru“ jak středoškolských, tak i vysokoškolským studentům. Jen u otázky č. 4 (str. 28) by mne zajímalo, proč si kandidát zvolil pro srovnání mezi bezobratlými a obratlovci včelu a žraloka. To ponechám na jeho vysvětlení. U ostatních otázek mně nedělalo problém pochopit, proč jsou položeny tak, jak jsou položeny, jen mě zarazilo, že se vytratila otázka protostomátních a deuterostomátních živočichů, tolik důležitá ve vývojovém procesu.

Mimořádně zdařilý je text „Srovnávací anatomie obratlovců“. Představuje tu část práce, o které se bez uzardění dá říci, že má význam pro společenskou praxi a že přinesla nové poznatky pro další rozvoj pedagogické vědy. Nejen, že je velmi dobrým učebnicovým textem, ale přináší skutečně nové poznatky pro srovnávací anatomii obratlovců a jako takový byl už oceněn tím, že si ho mnohé vysoké školy objednaly pro svou výuku. Škoda jen, že zatím ty poznatky spolu s výukovými metodami nemohly být přeneseny na školy střední a řada z nich i na školy základní. To ovšem není chybou pana kandidáta.

Na počátku své práce předkládá autor textu také velmi stručný přehled vývoje srovnávací anatomie od konce 17. století do dnešních dnů. Je velmi zajímavý a v mnohém poučný. Možná, že by měl být do budoucna rozšířen a publikován. V jeho rámci se autor zabývá okrajově procesem fosilizace a významu zkamenělin a také některých geologických zákonitostí. Myslím si, že je to v podobné práci potřebné a didakticky významné. Vyplyvá z toho poznání nutného evolučního procesu, který si nelze jinak představit, než v čase, a to v čase geologickém. Ponechám stranou některé nepřesnosti, kterých se autor, nejsem geologem, dopustil (např. zákon superpozice formuloval Dán Niels Stensen – Steno v roce 1669, nikoliv William Smith), ale raději vyzdvihnu přínos této části práce. Je nesporný pro didaktiku biologie i pro didaktiku geologie, tedy pro obory, které by bylo zapotřebí znovu více pěstovat a rozvíjet na vysokých školách a ovoce, jež ponesou, aplikovat na školách středních a základních a vůbec v celém vzdělávacím procesu. To autor textu vystihl velmi přesně.

Nedá mi to, ale musím se vyjádřit i k formě a jazyku práce. Konstatuji, že na rozdíl od mnohých podobných prací jsem se v textu setkal s dobrým českým jazykem, rozsáhlou slovní zásobou dobrou českou gramatikou. Ojedinelé chyby (např. na str. 55 chybí před souřadicí spojkou „a to“ čárka) kladu spíše na vrub úzkostné snaze se právě těmto chybám vyhnout. Také je mi poněkud záhadné, proč autor v závěrečné fázi přípravy práce nevěnoval více pozornosti, zejména v geologické a paleontologické části práce, modernější literatuře (např. Chlupáč et al. 2002, Mišík et al. 1985, Fejfar 2005 či učebním textům, vydávaným Pedagogickou fakultou UK v Praze, kde většina moderní literatury byla zohledněna).

Závěrem mého posudku chci konstatovat, že předložená disertační práce pana RNDr. Jana Řezníčka obsahuje skutečně aktuální a rozsáhlé téma didaktiky biologie a didaktiky geologie a náročný cíl, stanovený na počátku práce, beze zbytku splnila. Přinesla nové poznatky v těchto pedagogických vědách (viz výše) a má velký význam pro vzdělávací praxi v nejširším slova smyslu, neboť evoluční učení má význam jak pro vědy biologické a geologické a také pro vědy společenské, neboť ani v nich se nelze evolucionismu v nejširším slova smyslu tohoto významu vyhnout. Předložená disertační práce podle mého názoru plně splňuje přísné podmínky, kladené na tento typ prací, a proto ji doporučuji k úspěšné obhajobě.

V Praze, 10. února 2008

Doc. RNDr. Václav Ziegler, CSc.
110 00 Praha 1 – Štěpánská ul., 57